

Розділ 4. Психологічні проблеми професійної самореалізації в умовах кризової трансформації суспільства

3. Медведєв М. Ю. Православное учение о личности и его некоторые прикладные аспекты [Электронный ресурс] / М. Ю. Медведєв. — Режим доступа : <http://www.xray.ru/libr/Medvedev-M/pravoslavnoe-uchenie.html>, 30—36.
4. Моргун А. Н. Решение психофизиологической проблемы в святоотеческом учении о душе (на примере учения византийского мыслителя XIV века святителя Григория Паламы) / А. Н. Моргун // История отечественной и мировой психологической мысли: Постигая прошлое, понимать настоящее и предвидеть будущее // Междунар. конф. по истории психологии «IV Московские встречи», 26—29 июля 2006 г. / отв. ред. А. Л. Журавлев, В. А. Кольцова, Ю. Н. Олейник. — М.: Изд-во Института психологии РАН, 2006. — С. 409—412.
5. Москалец В. П. Психологический зміст духовности і духовність мистецтва / В. П. Москалец // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. — I част. — II розд. — К., 1994. — С. 284—286.
6. Савчин М. В. Духовна парадигма психології / Монографія // Наукове видання Серія «Монограф», спільний проєкт із ВЦ «Академвидав». — Київ. — 247 с.
7. Савчин М. В. Методологеми психології / Монографія // Наукове видання Серія «Монограф», спільний проєкт із ВЦ «Академвидав». — Київ. — 221 с. (14 др. арк.).

УДК 159.922.6

О. П. СЕРГЕСЬКОВА
Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ФАХОВОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

На зламі тисячоліть перед освітніми системами цивілізованих країн особливо гостро постають проблеми залучення інноваційних технологій у реальну педагогічну практику з метою покращання інтелектуально-культурного потенціалу суспільства і для якісного забезпечення гармонійного розвитку особистості. Серед нагальних проблем модернізації сучасного шкільництва чітко виокремлюються нові вимоги, зумовлені такими чинниками, як активна глобалізація й ускладнена екологія, співіснування різних ментальностей і культур, швидкі темпи і перепади соціально-економічних і культурно-політичних змін тощо. Маючи своїми концептуально-сутнісними ознаками складні філософські антиномії та економічні закономірності, соціальні трансформації в Україні загострили численні проблеми життєдіяльності і соціальної психіки, особливо безпечно позначившись на існуванні й особистісному розвитку вчителів, які переживають різноманітні проблеми, проте гідно виконують основну гуманістичну місію — навчають і виховують нові покоління. У сучасній психолого-педагогічній науці визначено вихідні аспекти для дослідження проблеми професійної індивідуальності майбутніх учителів у інтелектуальному тлі їхньої професіогенези [1, 2]. Професійна індивідуальність трактується нами як психологічне новоутворення особистості, в якому особистісні та професійні властивості інтегровані

таким чином, що забезпечують успішну професійну діяльність та самодостатність майбутнього учителя. Професійна індивідуальність як інтегроване психологічне новоутворення особистості набуває сутнісного змісту в умовах навчально-професійної діяльності, гарантує майбутньому учителю творчу активність і підтримку в успішній професійній діяльності та в неперервному розвитку пізнавального інтересу до індивідуальних можливостей власної особистості. Концептуальні основи формування професійної індивідуальності майбутніх учителів розроблено з врахуванням актуальності реального призначення вищої професійної освіти, актуалізованого усвідомлення студентами власного індивідуального творчого потенціалу; профорієнтування майбутніх учителів на набуття індивідуальної професійної компетентності, завдяки чому забезпечується розв'язання практичних завдань неперервної професійної освіти. Вважаємо, що формування професійної індивідуальності доцільно аналізувати як процес усвідомленого вибору студентами сукупності навчально-професійних дій, які базуються на взаємодії індивідуальних властивостей особистості та нормативно визначених професійних знань, умінь та навичок. Психологічні основи формування професійної індивідуальності визначаються у двох взаємопов'язаних аспектах – особистісному та соціально-економічному. На першому – особистісному – сформованість професійної індивідуальності закономірно залежить від актуалізованого природозумовленого потенціалу особистості студентів, їх системи ставлень до професійного навчання, готовності до оволодіння професійною діяльністю та індивідуально-професійної компетентності. На другому – соціально-економічному – професійна індивідуальність зумовлена потребою освіти у спеціалістах з інтегрованою спеціальністю, готових забезпечити власне професійне зростання та саморозвиток системи знань, умінь, навичок, що відповідають новим соціальним потребам, детерміновані рівнями продуктивної адаптації індивідуальних властивостей особистості до змін та ринкових зовнішніх умов в освіті. Якраз у таких векторах і площинах повинні відбуватися найпотужніші модернізаційні зрушення. Загалом, здійснене нами тривале й багатоманітне дослідження психологічних передумов формування професійної індивідуальності засвідчило такі позитивні результати: студенти успішно оволодівають новими підходами в адаптуванні індивідуальних властивостей до сучасних соціально-професійних цінностей та вимог; простежуються помітні зрушення у динаміці набуття ними пошуково-дослідницької компетентності; виявлено здатність поставити пізнавальну задачу; зросла цінність набуття рефлексивного аналізу на засадах ділової співпраці. Проблематичним для студентів залишилося планування діяльності, самоорганізація діяльності, вибір об'єкту для вивчення передового педагогічного досвіду.

Концепція формування професійної індивідуальності майбутніх учителів розроблена на основі взаємопов'язаних теоретико-практичних складових: аналітико-прогностичної, науково-методичної, когнітивної, управлінської. Аналітико-прогностична складова узагальнювала результати маркетингового аналізу сучасних освітніх послуг, моніторинг якості професійної підготовки сучасних фахівців, дослідження готовності студентів до педагогічної діяльності, впровадження інноваційних технологій у професійно-навчальну діяльність майбутніх учителів, зрізові обстеження стану адаптаційних процесів до професійного середовища у випускників педагогічного вузу. Науково-методичні аспекти визначалися змістом, формами, методами, результатами діяльності спеціалізованих кафедр, методичних об'єднань, наукових лабораторій, інформаційно-технологічних центрів в умовах педагогічного університету, де відбувалося наше експериментальне дослідження. Когнітивна складова визначалася ключовими, загальнопрофесійними та професійно-індивідуальними чинниками, змістом професійних компетенцій, які конкретизовано в освітньо-професійній програмі підготовки учителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та спеціаліста. Управління забезпечувалося скоординованою діяльністю внутрішніх суб'єктів навчально-виховного процесу у вузі із впливами зовнішніх детермінацій. Створена нами концептуальна основа формування професійної індивідуальності виступає умовою ефективного засвоєння особистістю професійно необхідних знань і навичок, як органічне поєднання їх зі знаннями сучасної соціокультурної ситуації розвитку й становлення педагогічного світогляду. У розробленій нами концепції визначено етапи формування професійної індивідуальності у студентів. Перший етап – підготовчий – розпочинається з інтегрування технологій навчання за ознаками їх індивідуального призначення. Підготовчий період цього етапу охоплював роботу з адаптації студентів до майбутньої професії. На початку професійної підготовки студенти оволодівали базовим психологічним змістом професійної діяльності, отримували основні уявлення про майбутню професійну діяльність в цілісній її структурі, розробляли “Я-концепцію” професійного розвитку. Другий етап експериментального навчання охоплював студентів третіх курсів. Експериментальним навчанням передбачалося здійснити ознайомлення студентів з психодіагностичними основами самодослідження й самонавчання, зі способами самопізнання, прийомами розробки концепції професійного саморозвитку. На третьому етапі експеримент продовжувався із студентами четвертих і п'ятих курсів. Завдання полягало у спрямуванні студентів на виявлення особистісних проблем, на розробку програм їх корекції та формування професійно значущих комунікацій. Результативність даної концепції визначається тим, що в її методологічних позиціях відстоюється науковий підхід до проблеми, який полягає в тому,

що сформована професійна індивідуальність учителя представлена психологічним новоутворенням, що поглиблює та надає нового змісту структурі професійної педагогічної діяльності й тим забезпечує її успішність та самодостатність учителя.

Література

1. Сергєєнкова О.П. Концептуальні засади розвитку професійної індивідуальності у майбутніх вчителів /О. Сергєєнкова // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: Зб. наук. праць / За ред. І.А.Зязюна. – Київ, 2003. – С. 92-97.

2. Сергєєнкова О.П. Професійна індивідуальність майбутніх учителів: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. / О. Сергєєнкова – К. : Наук. світ, 2004. – 344 с.

УДК 159.923.2

І.В. СИНГАЇВСЬКА
Університет економіки та права «КРОК»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Професійно успішний викладач більш якісно готує майбутніх фахівців для різних галузей практики. Професія викладача – одна з найважливіших з точки зору впливу на підрастаюче покоління. Визначення психологічних аспектів розвитку професійної успішності викладачів допоможе вдосконалити їх професійну діяльність.

Мета дослідження – проаналізувати окремі аспекти (чинники, складові) професійної успішності викладача.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Професійна успішність – це узгодження в єдиній системі особистісних мотивацій, цінностей, знань, навичок, здібностей, ставлення до виконуваних професійних функцій і ролей, а також соціальних і професійних вимог. Професійна успішність викладача значною мірою залежить від суспільного визнання, а її психологічний зміст обумовлений індивідуальними проявами особистісного розвитку і є відображенням процесу трансформації соціальних цінностей в особистісні.

Варто виділити наукові дослідження, що сприяли розробці проблеми професійної успішності. Психологічне осмислення проблеми знаходимо в працях Т. Антоненко, І. Бєха, О. Бондарчук, Н. Воляннюк, О. Журавльова, Л. Зайцевої, Л.Карамушки, В. Ликової, Г. Ложкіна, В. Носкова, В. Панка, В. Семиченко, С. Смирнова, Д. Фельдштейна та ін. Значну джерельну базу складають роботи науковців щодо різноманітних аспектів психології професійної діяльності, готовності освоєння нових галузей знань, особистісного та професійного розвитку (Р.Бойс, О.Бородуліна, Г.Васянович, О.Величко, В.Іващенко, С.Крігер, А.Портнова, В.Слободчиков, Л.Спіцина, Т.Траверсе).

Психологія професіоналізму як напрям наукового дослідження виокремлює ряд проблем, пов'язаних з пошуком системного бачення професіоналізму та професійного розвитку. Йдеться про сукупність ознак, етапів, процесів, характерних для професійного розвитку особистості. В полі зору дослідників знаходиться широке коло проблем: психологія праці як загальнотеоретична проблема (М. Армстрон, О. Бондарчук, Н. Воляннюк, Г. Ложкін, Н. Лукашевич, М. Пряжников, В. Толочек та ін.); психологія кар'єри та професійного розвитку (Г. Балл, О. Бондарчук, А. Деркач, С. Дружилов, Е. Зеєр, О. Іванова, Л. Карамушка, С. Клімов, А. Маркова, Л. Мітіна, Г. Нікіфоров, Ю. Поваренков, Ю. Швалб та ін.); психологічні аспекти професійної ідентичності (Г. Балл, Н. Воляннюк, В. Зливков, С. Копилов, Г. Ложкін, В. Лувіна, М. Марунець, В. Семиченко, О.Фонарьов та ін.); професійна компетентність (А. Ангеловський, Р.Бояцис, О.Брюховецька, В. Єнгаличев, Л. Колбасова, Д. Махотін, Дж.Равен, Ю.Фролов, Т. Хайленд, Ю. Швалб та ін.); мотивація професійної діяльності (І.Арендачук, Ж. Вірна, М. Овчинников, Т.Приходько, І.Трушина, Д.Циринг та ін.); самовдосконалення як психологічна проблема розвитку професіоналізму (Г. Балл, В. Семиченко, Л. Карамушка, С. Максименко, В.Моргун, Т. Титаренко, О. Філь, Н.Чепелева та ін.); інші аспекти (рівні, критерії, функції) професійної діяльності (А. Батаршев, М. Дмитрієва, С. Дружилов, Н. Еверт, Е. Зеєр, С. Клімов, В. Татенко, Е. Шейн, Т. Яценко та ін.).

Виділяють зовнішні та внутрішні чинники досягнення професійних результатів. Зовнішні чинники включають цілі та завдання діяльності, стандарти та професійні вимоги, суспільні запити, корпоративну культуру тощо. Внутрішні чинники залежать від особистості, відображають її мотиваційну, когнітивну та ціннісну спрямованість.

Важливим внутрішнім чинником професійної успішності є мотивація. Та для досягнення професійного успіху вмотивованому викладачу потрібно мати професійно важливі якості, компетентності, досвід, задіяти інші індивідуальні ресурси (чинники), що приведе до професійної успішності.

Особистісні чинники професійної успішності: психологічні особливості особистості викладача (емоційний стан, гнучкість поведінки, вміння впливати на інших людей, впевненість у собі, відповідальність тощо); індивідуальна мотиваційно-ціннісна система (потреби, інтереси, здібності, пов'язані з реалізацією мотивації досягнення успіху в науково-педагогічній діяльності, професійна самосвідомість, самокритичність, самооцінка тощо); професійна «Я-концепція» (професійна ідентичність, компетентність, досвід, професійний (само)розвиток тощо); особистісні ресурси досягнення професійної успішності (додаткові психологічні, ментальні, організаційні, комунікаційні, творчі джерела вдосконалення професійної діяльності).